

Oponentní posudek na diplomovou práci

Darima Batorova, *Social'naja transformacija byvšich "zakrytych territorij" v Estonii na primere Paldiski i Sillamäe* (Praha: IMS FSV UK, 2010), 122 stran strojopisu plus přílohy, v ruštině.

Diplomová práce Darimy Batorovové pojednává o fenoménu zakázaných území bývalého Sovětského svazu a jejich dalším vývoji na příkladě sociální transformace dvou vybraných vojenských měst na území Estonska - Paldiski a Sillamäe. V rozsáhlém, pečlivě zpracovaném úvodu textu autorka přibližuje cíle a úkoly práce, zvolenou metodologii, jakož i kritiku použitých pramenů a literatury. Samotnou stať rozdělila pak do čtyř tematických bloků, sledujících konkrétně historii fenoménu zakázaných území v dobách Sovětského svazu, zkušenost někdejších sovětských satelitů na břehu Baltu s vojenskou konverzí Sověty vyklizených měst a transformaci uzavřených území v samotném Estonsku, jakož i dvě samostatné případové studie zabývající se transformací měst Paldiski a Sillamäe. Na příkladě zkušenosti zmiňovaných dvou měst přitom argumentuje, že transformace uzavřených území v Estonsku představuje specifický případ postkomunistické transformace, který je nesouměřitelný s transformací ostatních měst na území republiky, což vysvětluje odlišnými výchozími podmínkami, jako je jednostranná profilace tamního průmyslu na vojenskou produkci, uzavřený režim fungování města nebo monoetnické složení obyvatel.

Co se týče samotné kvality textu, vyznačuje se předložená práce velice dobrou úrovní zpracování. Práce je jako celek přehledná, je vcelku srozumitelně, kultivovaně a hezky napsaná, nakolik to jen samotný předmět zkoumání umožňuje (popis technologických procedur zpracování radioaktivního odpadu z bituminosní břidlice aj.) a je účelně strukturovaná, i když o proporcích jednotlivých částí textu by se určitě dalo diskutovat. Opírá se přitom o úctyhodné množství pramenů a literatury včetně statistických dat a osobních interview, která autorka pořídila během terénního výzkumu na místě. Samotnému psaní tak předcházela zjevně mimořádně náročná příprava v podobě sběru materiálů k tomuto, pokud je mi dobře známo, v ruské a západní literatuře málo frekventovanému tématu, čímž se předložená práce jednoznačně vymyká ze závěrečných prací, které jsem měl potěšení oponovat. Ze sesbíraného materiálu autorka přitom byla schopna vytěžit řadu zajímavých poznatků, informací a zjištění, jež podrobila důkladné kritické analýze.

Jako taková má oponovaná práce nadprůměrnou informační hodnotu, v čemž spatřuji její velký přínos. Naopak možné rezervy spatřuji místy v práci se samotným takto sesbíraným materiálem. Je určitě třeba ocenit, že ve snaze uchopit natolik komplexní fenomén, jako je postsovětská transformace, autorka zvolila výrazně multidisciplinární přístup. Přesto zůstaly v textu některé možné nelogičnosti, do nichž se mi ani přes opakovanou četbu nepodařilo zcela proniknout. Týká se to např. zvolených kritérií pro "klasifikaci" (typologii?) uzavřených a utajovaných měst bývalého Sovětského svazu (s. 26-28), kde autorka zkombinovala - dle mého názoru poněkud nejasně - atributy právního statusu těchto jednotek ve světle normativních právních aktů Ruské federace po roce 1991 (omezení občanských práv v oblasti svobody pohybu, restriktivní pobytový režim aj.) a empirické poznatky opřené o pozorování (nízký stupeň rozvoje tisku nebo nepříznivá ekologická situace). Z vyhodnocení postsovětské ruské legislativy přitom vychází i při rozboru samotného fenoménu uzavřeného města, který zažil svého vrcholu právě v dobách Sovětského svazu. Totéž platí i pro samotnou přílohu, jež obsahuje soupis uzavřených administrativních území v Ruské federaci k roku 2005, jehož relevance pro transformaci bývalých sovětských vojenských měst na území nezávislého Estonska mi poněkud uniká. Jako metodologicky sporné se mi jeví i zařazení zkušenosti států s výrazně odlišným mj. mezinárodně právním režimem, jako je Německo nebo Polsko, do jedné souhrnné kapitoly spolu s republikami Pobaltí v části pojednávající o demilitarizaci a konverzi bývalých sovětských vojenských základů a uzavřených měst v zahraničí.

K obsahové stránce empirické části práce jako takové příliš připomínek nemám. Přesto se v práci vyskytuje několik faktografických nepřesností, omylů a zavádějících formulací, které považuji za vhodné uvést na pravou míru. Tak např. v pasáži o územích v prostoru bývalého Sovětského svazu s uzavřeným režimem autorka s odvoláním na otevřenost města pro sovětské občany odůvodněně zpochybňuje, zdali je možné počítat ukrajinský Sevastopol mezi uzavřená území (s. 33). Na další stránce nicméně již mylně hovoří o rusko-ukrajinských dohodách o "pronájmu přístavu Sevastopol". (Ve skutečnosti je Sevastopol, na rozdíl např. od kosmodromu Bajkonur, s jehož právním režimem po rozpadu Sovětského svazu autorka případ Sevastopolu implicitně srovnává, nedílnou součástí svrchovaného ukrajinského území, příslušné rusko-ukrajinské dohody hovoří o městě pouze jako o sídle hlavní základny ozbrojených sil Ruské federace na území Ukrajiny a žádný z dokumentů upravujících práva pobytu ruských vojsk na Ukrajině, na rozdíl např. od střelnic a základen v Kazachstánu, neobsahuje pojem "nájem a pronájem" - *arenda*.) V části přibližující německou zkušenost s konverzí vojenského průmyslu (s. 31) zase uvádí, že "v letech 1993 až 1999 investovala Evropská unie (na ekologickou sanaci vyklizených území) v rámci programu Konver částku 740 milionů euro", tedy v době, kdy žádné euro jako takové samozřejmě ještě neexistovalo. O schůzce parlamentního shromáždění KBSE z Budapešti z léta 1992 autorka dále nepřesně hovoří jako o "summitu" (s. 47), aj. Jmenované nedostatky pokládám spíše za přehlédnutí, jichž není v práci tohoto rozsahu mnoho. Přesto i zde vidím možný prostor pro zlepšení, zejména pro precizaci zvolených formulací, pokud by autorka hodlala s textem dále pracovat.

Předloženou práci jako celek považuji za originální. Nezdřáhám se ji označit přitom za monumentální, pokud jde o sesbíraný empirický materiál, který se může podle mého soudu stát základem pro fundovaný výstup k tématu, které doposud není v literatuře příliš zpracováno. Představuje však nadále hrubý materiál, který je potřeba náležitě vybrousit. Týká se to odstranění možných nesrovnalostí, na něž jsem upozornil výše. Osobně dávám autorce rovněž na zvážení, zdali případně ještě poněkud nepotlačit či neproškrtat zevšeobecňující a kontextové úvodní pasáže, které mi oproti dvěma případovým studiím, které tvoří samotné jádro práce, připadají místy poněkud rozvláčné; jejich redukce by nejen prospěla spádu a čtivosti, ale i odstranila možné překryvy. To vše ale samozřejmě nemění nic na celkově příznivém dojmu, jež na mě předložená práce udělala. Diplomovou práci Darimy Batorovové doporučuji k obhajobě. Navrhuji ji hodnotit *výborně* (1).